

діапазоном загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів у співробітництві з учителем забезпечить успішне просування по всіх етапах навчальної діяльності.

Із самого початку організації занять з невстигаючим учнем, ми вважаємо, що украй важливо завоювати його довіру, переконати в тому, що єдиною метою занять є допомога у навчанні, і таким чином пробудити в ньому віру у власні сили, бажання працювати якнайкраще. Також потрібно враховувати, що методи і прийоми занять з такими учнями повинні бути різноманітними і водночас суто індивідуальними. В. Сухомлинський, тонко відчуючи душу дитини, в одному з розділів книги „Серце віддаю дітям” писав: „Спостерігаючи протягом багатьох років розумову працю учнів початкових класів, я переконався, що в періоди великого емоційного піднесення думка дитини стає особливо ясною, а запам’ятовування відбувається найінтенсивніше... Думка учнів початкових класів невід’ємна від почуттів і переживань. Емоційна насиченість процесу навчання, особливо сприймання навколишнього світу, – це вимога, що висувається законом розвитку дитячого мислення” [4, 46].

Подоланню неспішності сприяють орієнтування педагогічного колективу на її профілактику, диференційований підхід до учнів, концентрування уваги на вдосконаленні методики викладання складних предметів, систематичне вивчення реальних навчальних можливостей учнів, ознайомлення вчителів з методикою подолання неспішності, єдність їх дій, забезпечення внутрішньоскільного контролю за станом роботи з невстигаючими учнями.

Головним і вирішальним у запобіганні й подоланні неспішності учнів є належна підготовка вчителя до такого виду діяльності. Для цього він зобов’язаний: усвідомити державну значущість цієї проблеми, уміти встановити причини неспішності в кожному конкретному випадку. Вчитель повинен володіти методикою навчання таких учнів, виявляти терплячість, доброзичливість. І не забувати про те, що психологічні умови визначають необхідність враховувати вчителем вікових та індивідуальних особливостей дітей, закономірності процесів засвоєння навчального матеріалу [3].

Література:

1. Ілляченко Т. Хто вони – ті, що не встигають?// Початкова школа. – 1999. – №3. – С. 25-28
2. Платонова Н. Роль розвивального навчання в розвитку освіти// Сільська школа України. – 2008. – №11. – С. 17
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 томах. Т 3.Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. К.: Радянська школа, 1977. – 670 с.
5. Цетлин В. С. Предупреждение неуспеваемости учащихся. – М.: Знание, 1989. – 77 с.

УДК 378.147

Іващенко О.А.

ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ

Анотація. Стаття присвячена проблемі створення ефективного підручника з іноземних мов для курсантів вищих навчальних закладів МНС України.

Аннотация. Статья посвящена проблеме создания эффективного учебника по иностранному языку для курсантов высших учебных заведений МЧС Украины.

Annotation. The article is devoted to the problem of creation of effective text-book for cadets of higher educational establishments of the Ministry of Emergencies of Ukraine.

Сьогодні одним із найважливіших завдань в роботі Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи стає розширення міжнародного співробітництва. МНС активно співпрацює з різними міжнародними організаціями, з провідними іноземними центрами та фірмами, що виготовляють пожежну та аварійно-рятувальну продукцію, бере участь у міжнародних виставках, науково-практичних конференціях, семінарах, симпозиумах, присвячених проблемам цивільного захисту та пожежної безпеки, забезпечує взаємні стажування,

підвищення кваліфікації, обмін досвідом, навчання спеціалістів, проводить спільні дослідження, навчання, випробовування.

Будь-яка діяльність, що здійснюється в межах міжнародного співробітництва, пов'язана з отриманням і переробкою інформації іноземною мовою. Тому важливою складовою в структурі професійної підготовки фахівців для служби цивільного захисту Міністерства повинна стати іншомовна лінгвістична підготовка.

Реалізація цілей вивчення курсу іноземної мови відбувається на основі підручників, створених у відповідності із типом навчального закладу. Функція підручника з іноземних мов для майбутніх фахівців інженерних спеціальностей полягає в гуманізації вищої технічної освіти, формуванні у тих, хто навчається, іншомовної компетенції як атрибуту майбутньої професійної діяльності.

Розробка дидактичних основ створення та оновлення підручників для різних типів навчальних закладів є актуальною проблемою професійної підготовки фахівців, яку мають вирішити педагогічна наука і практика. Аналіз педагогічної літератури засвідчує наявність значної кількості наукових досліджень у таких напрямках: розробка теорії підручника (В.Беспалько, Д.Зуев); питання підручника з іноземних мов (А.Прокопенко, В.Плахотник, Н.Склярєнко); проблеми інтеграції та інтегративного підручника (І.Задорожнюк, І.Козловська, Д.Коломієць); інноваційні підходи до вивчення іноземної мови у підготовці фахівців (Н.Саєнко, О.Письменна, Т.Ваколюк)

Результати аналізу підручників з іноземних мов для майбутніх фахівців інженерних спеціальностей свідчать, що основними проблемами чинних підручників з іноземної мови є такі: фрагментарність вивчення; порушення наступності у визначенні цілей вивчення іноземної мови; недостатня внутрішня єдність структури підручника та ізолюваність його від підручників з інших навчальних дисциплін; скерованість підручника на нижчі рівні оволодіння іноземною мовою, ніж комунікативний.

Метою даної статті є розгляд проблеми створення підручника з англійської мови для курсантів вищих навчальних закладів МНС України, який став би ефективним засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається, і, як наслідок, покращення їх іншомовної лінгвістичної підготовки.

Серед великої кількості навчальних дисциплін іноземна мова займає особливе місце. Своєрідність предмету полягає в тому, що в процесі його вивчення курсанти отримують не знання основ науки, а формують уміння та навички користуватися чужою мовою як засобом спілкування, засобом отримання нової та корисної інформації.

Для підвищення якості професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту викладачі кафедри іноземних мов Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля створили підручник з англійської мови за професійним спрямуванням для курсантів першого та другого років навчання.

Ми виходили з того, що оволодіння іноземною мовою в неможливих вищих навчальних закладах визначається конкретною фаховою необхідністю і, як наслідок, відповідною діяльністю. Вивчення іноземної мови повинне сприяти поглибленню та розширенню тих знань, які курсант отримує, вивчаючи спеціальні предмети. У такому випадку іноземна мова стане засобом отримання нових знань, нової інформації. Іншими словами, оволодіння іноземною мовою повинне увійти в структуру навчальної діяльності майбутніх фахівців. Тільки за такої умови може сформуватися усвідомлення необхідності вивчення іноземної мови.

Система роботи викладача та курсантів, при якій в процесі оволодіння знаннями використовується зміст суміжних дисциплін з метою більш міцного засвоєння програмного матеріалу, реалізує ідею міжпредметних зв'язків. Розкриття внутрішніх зв'язків між дисциплінами – один із найважливіших аспектів правильної організації навчального процесу. Міжпредметні зв'язки грають важливу роль у підвищенні практичної та науково-теоретичної підготовки майбутніх фахівців, суттєвою особливістю якої є оволодіння ними узагальненим характером пізнавальної діяльності. Узагальненість дає можливість переносити знання, уміння та навички, отримані в процесі вивчення тих або інших предметів, у нові ситуації та застосовувати їх у конкретних ситуаціях як у навчальній, так і в позааудиторній діяльності, у майбутньому професійному, науковому та суспільному житті випускників [3].

Тому одним із важливих питань викладання іноземної мови в технічному вузі є питання спеціалізації в мові, тематики та змісту навчальних матеріалів у їх зв'язку з профільними дисциплінами. Це дозволяє з самого початку вивчати конкретну „підмову” певної галузі науки або техніки, мову професійного спілкування.

Джерелом мовного, мовленнєвого та інформаційного матеріалу є навчальні тексти – тексти, які здатні виконувати мотиваційну, інформаційну і контролюючу функції та забезпечити умови для поетапного формування навичок іншомовної мовленнєвої діяльності [2].

При відборі текстів для підручника ми користувалися наступними критеріями: професійна значущість (науково-популярні, загально-технічні, фахові тексти), освітня цінність, комплексність (можливість взаємопов'язаного навчання різним видам мовленнєвої діяльності), проблемність (можливість варіативності способів вирішення професійних комунікативних задач), аутентичність (мінімальний ступінь адаптації), жанрова та стилістична витриманість (журнальна стаття, інструкція, рекламний проспект).

Велике значення при створенні підручника мали професійні знання курсантів, тому що невідповідність рівня інформації, що міститься в іншомовному тексті, рівню компетенції курсанта у відповідній галузі знань рідною мовою не тільки ускладнює розуміння іншомовного тексту, але й знижує інтерес до читання іншомовної літератури за фахом і породжує негативне ставлення до вивчення іноземної мови в цілому. Тому, в першу чергу, разом із викладачами спеціальних кафедр були визначені найбільш актуальні і цікаві проблеми з фаху та підібрані тексти, що відповідають даному рівню спеціальної підготовки курсантів: Академія пожежної безпеки, служба цивільного захисту в Україні, пожежна охорона у Великобританії, види природних та техногенних катастроф, надання невідкладної медичної допомоги в умовах надзвичайних ситуацій, правила пожежної безпеки, причини виникнення пожеж, розслідування пожеж.

Ми також брали до уваги мовну компетентність курсантів. Тексти, що пропонуються для читання та роботи над ними, відповідають рівню мовних знань курсантів, оскільки неприпустимо базувати навчання на текстах, що відрізняються складністю логіко-сислової структури та великою кількістю незнайомої лексики.

Але один мовний матеріал без граматики ще не є мовою. Саме грамика надає мові осмислений характер, вона є вирішальною для розуміння того, що читається або говориться. Адаже граматики явища є тим каркасом, який може утримувати будь-яке лексичне наповнення. У рецептивний граматики мінімум були включені наступні граматики явища: видо-часова система дієслова, дієприкметник I, II, інфінітив і конструкції, основні модальні дієслова та їх еквіваленти, узгодження часів. Окрім дієслова до граматики мінімум увійшли: різні види займенників, артикль, іменник, прикметник, числівники, прислівник, прийменники, сполучники.

А.А.Леонтьєв одним із найважливіших принципів при вивченні іноземних мов вважає взаємопов'язане навчання видам мовленнєвої діяльності. Це викликано тим, що в реальному спілкуванні види мовленнєвої діяльності не зустрічаються ізольовано. Взаємодія різних видів мовленнєвої діяльності здійснюється через перенос, під яким в рамках проблеми вивчення іноземних мов розуміють позитивний вплив досвіду, набутого на теперішній момент процесу навчання, на якість засвоєння матеріалу [4]. Перенос може відбуватися як на рівні мовного матеріалу, так і на рівні навичок та умінь.

Враховуючи обмежену кількість годин, що відводиться за навчальним планом на вивчення іноземних мов, ми зосередили основну увагу на розвиткові навичок читання та говоріння. Читання і говоріння мають загальні та специфічні характеристики, що дозволяє виявити уміння та навички, які потенційно можуть переноситися із одного виду мовленнєвої діяльності в інший, оскільки мають певну спільність [1]. У зв'язку з цим їх формування слід здійснювати взаємопов'язано. По-перше, – це уміння та навички пов'язані із розумінням мовного матеріалу – загальні: правильна артикуляція звуків, фонем та їх сполучень; правильне визначення наголошеного слова та ритму у групі; правильне мелодичне завершення синтагми, фрази, речення; співвідносні (ідентичні, але різноспрямовані): знаходження та розпізнавання граматики ознак форм слів при читанні та утворення граматики форм слів при говорінні; співвіднесення граматики форми слова зі значенням, яке воно передає, при читанні і співвіднесення потрібного значення з відповідною граматики формою при говорінні;

розпізнавання і розуміння використання синонімічних явищ при читанні та правильний вибір та використання їх при говорінні; розпізнавання та розуміння засобів, що зв'язують слова в реченнях та речення у текстах та правильний вибір і використання їх для оформлення власного висловлювання.

По-друге, – це співвідносні уміння, спрямовані на розуміння змісту: розуміти тему тексту та визначати і формулювати тему висловлювання; розуміти головну думку тексту та визначати і формулювати її у висловлюванні; розбивати текст на смислові частини і виділяти їх у висловлюванні; передбачати на основі зрозумілої частини тексту його зміст і розвиток (завершення) та прогнозувати розвиток (завершення) теми висловлювання; розуміти і осмислювати переконливість (достовірність) змісту тексту і переконувати співрозмовника при говорінні.

Конкретизація умінь дозволяє деталізувати конкретні цілі навчання даним видам мовленнєвої діяльності, внести певні пропозиції по уточненню відповідних розділів програми з іноземної мови, що створює передумови для підвищення якості управління педагогічним процесом у немовних вищих навчальних закладах.

Підручник з англійської мови за професійним спрямуванням для курсантів вищих навчальних закладів МНС України поділений на смислові блоки: фонетичні вправи, вправи на словотворення, лексичні та граматичні вправи, основний та додатковий тексти, вправи на розвиток мовлення. У кінці підручника є додаток, до якого входять англо-український словник, граматичний довідник, основні словотворчі афікси, перелік слів та словосполучень – організаторів мови, список літератури.

Підібрані навчальні тексти стали основою для різного роду вправ як аспектного характеру, так і для розвитку умінь та навичок у різних видах комунікативної діяльності. До основної роботи з текстами в аудиторії під керівництвом викладача виконуються передтекстові вправи, спрямовані на те, щоб у курсантів з'явився інтерес до читання, щоб стимулювати їхню розумову діяльність, активізувати уяву. Вправи базуються на елементах тексту різних рівнів: ізольованих словах, словосполученнях, реченнях, абзацах.

Ми запропонували вправи на відпрацювання основних правил читання, на роботу з інтернаціональними словами та словотворчими елементами. Система вправ на введення та закріплення словотворчих і частотних греко-латинських елементів забезпечує автоматизацію лексичних навичок читання. Такі вправи спрямовані на візуальне розпізнавання слова по граматичній формі та семантичних ознаках, пошук початкової форми, визначення значення слова по словотворчій моделі, утворення складних слів та встановлення їх значення, навчання мовній здогадці та прогнозування значення незнайомого слова. Тверде знання граматичних ознак слова не тільки допомагає здогадатися про його значення, але і підказує, яким із значень, поданих у словнику необхідно скористуватися, що особливо важливо при конвертації слів. У якості таких ознак можуть виступати: функція слова в реченні, порядок слів, афікси.

Ми запропонували наступні вправи: перекладіть інтернаціональні слова без словника; знайдіть корінь слова, визначте афікси та те значення, яке вони надають кореню слова; визначте яка частина мови утворюється за допомогою даних афіксів; визначте, яке значення об'єднує іменники; визначте за яких ознак згруповані слова; зі знайомих кореневих елементів та афіксів утворіть похідні слова; згрупуйте наступні слова за частинами мови і т. ін.

Потім йде власне робота над текстом: читання та переклад, виконання різноманітних лексичних та граматичних вправ. Ми запропонували вправи на засвоєння синонімів та антонімів, багатозначних слів, на сполучуваність слів одне з одним. Нами також використовується на заняттях методика відтворення. Ця методика застосовується для формування здатності прогнозування. Відбувається накопичення інформації, під якою розуміють урахування та утримання короткостроковою та оперативною пам'яттю всіх текстових сигналів з метою створення образу тексту, що читається. Такі завдання передбачають оволодіння навичками визначати тематичну основу та граматичні орієнтири тексту, що сприяють прогнозуванню його смислової інформації.

Спочатку курсантам пропонується ряд тренувальних вправ: 1) знайдіть іменник, який можна вживати з усіма наведеними дієсловами (прикметниками); 2) заповніть пропуски у реченнях одним із слів зі списку; 3) визначте, за яких ознак згруповані слова; 4) з правої колонки підберіть визначення до слів та словосполучень з лівої колонки; 5) закінчіть речення;

6) в кожній групі слів знайдіть слово, що їй не належить; 7) скажіть те саме, користуючись іншими словами; 9) поясніть слово (словосполучення) за допомогою визначення.

Після виконання тренувальних вправ курсантам пропонуються додаткові завдання – деформовані тексти. У текст вносяться пропуски із урахуванням лексичної та граматичної сполученості мовних елементів, що визначає їх прогнозованість на основі реалізації правостороннього синтагматичного зв'язку попередніх елементів. Необхідно відновити текст саме в результаті прогнозування. Для правильного відновлення пропущених елементів необхідно виконати ряд дій: обробити смислову інформацію попередніх та подальших частин тексту, особливо мікроконтекст пропуску, вилучити з пам'яті вербальні елементи, смислове поєднання яких з даним контекстом найбільш вірогідне, граматично впорядкувати ці елементи і включити їх у наявну граматичну схему даного відрізка тексту.

Останній блок підручника – вправи, спрямовані на розвиток мовленнєвих навичок на базі засвоєного мовного матеріалу. Вони забезпечують автоматизоване оперування мовними елементами в залежності від ситуації спілкування і його цілей. Випускник вузу повинен хоча б на елементарному рівні бути підготовленим до обміну думками по тематиці тієї або іншої галузі науки і техніки або до виступу з невеликим повідомленням іноземною мовою. Такі навички виробляються лише вправами, що імітують параметри процесу спілкування, що існують.

Умовно-мовленнєві вправи базуються на тому, що курсант, отримавши певний мовленнєвий стимул (репліку-стимул), повинен прореагувати на нього, виходячи з мовленнєвого завдання, що входить до складу інструкції (погодьтеся, заперечте). Вправи будуються так, щоб курсант був змушений реагувати певним чином, неминуче вживаючи лексику та граматичні конструкції, що вивчаються. Однак завдяки мовленнєвому завданню увага курсанта спрямована не стільки на форму, скільки на зміст висловлювання.

Комунікативні вправи передбачають меншу запрограмованість мовленнєвих дій курсантів. До них відносяться вправи типу питання-відповідь, діалогічні та монологічні висловлювання за ключовими словами та структурному скелету, переказ змісту прочитаного та прослуханого тексту. Це також може бути читання з попереднім відпрацюванням всіх невідомих мовних явищ і наступна бесіда по змісту.

Ці вправи характеризуються тим, що в них чітко визначені цілі мовленнєвих дій та умови їх реалізації. Визначена також частина мовних засобів для вирішення комунікативного завдання. Однак курсанти відносно вільні в способах комбінації заданих та залучення додаткових мовних засобів. Має місце також свобода вибору декількох можливих варіантів вирішення комунікативного завдання. У результаті мовленнєві дії курсантів є передбачуваними, але не запрограмованими по формі та змісту.

Отже, від випускників технічних вищих навчальних закладів вимагається досить високий рівень знань з іноземної мови, тому одним із найвагоміших компонентів професійної підготовки майбутніх фахівців стає лінгвістичний компонент. Професійний аспект у викладанні іноземної мови повинен займати провідне місце, реалізуючи не загальну мовну компетенцію, а її професійно орієнтований мовний аспект. Реалізувати зв'язки між змістом професійно орієнтованих дисциплін та іноземних мов допомагає спеціально створений підручник, який виконує інформаційну, розвивальну, комунікативну, мотиваційну, систематизуючу, організаційну, контролюючу функції.

За допомогою підручника відбувається взаємопов'язане формування умінь у різних видах мовленнєвої діяльності на основі змісту навчального матеріалу професійно орієнтованих дисциплін, що дозволяє майбутнім фахівцям вільно користуватися іншомовними інформаційними джерелами та формувати іншомовну комунікативну компетенцію.

Література:

1. Беришвили Н.И. Чтение как средство обучения говорению в неязыковых вузах (английский язык): Дис. ... к.пед.н. – М., 1984.
2. Бойко В.А. Отбор и методическая обработка научных текстов в учебных целях: Автореф ... к.фил. наук. – М., 1980. – 25с.
3. Кулагин П.Г. Межпредметные связи в обучении. – М.: Просвещение, 1983. – 76с.
4. Методика/Под ред. А.А.Леонтьева. – М.: Рус.яз., 1988.